

УДК 37.018-027.63

Даниско Оксана Володимирівна

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри теорії й методики фізичного виховання, адаптивної та масової фізичної культури
Полтавський національний педагогічний університет імені В. К. Короленка, м. Полтава, Україна
ORCID ID 0000-0003-4040-562X
oksana.danisko76@gmail.com

Семеновська Лариса Аполлінаріївна

доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавський національний педагогічний університет імені В. К. Короленка, м. Полтава, Україна
ORCID ID 0000-0001-9881-7307
larysasemenovskaya@gmail.com

ГЕНЕЗА ТА СУЧАСНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ

Анотація. У статті на основі сучасних підходів обґрунтовано генезу і сучасний зміст поняття «змішане навчання» у зарубіжній педагогічній теорії. Виокремлено складники (очне (традиційне), дистанційне (індивідуальне і колаборативне) та електронне (синхронне й асинхронне) навчання); визначено рівні (активність, курс, освітня програма, університет) практичної реалізації змішаного навчання в освітній практиці. З'ясовано, що поняття еволюціонувало від розуміння змішаного навчання як поєднання елементів традиційного, дистанційного та електронного навчання засобами інформаційно-комунікативних технологій до усвідомлення його як синергетичної концепції збагачення навчального досвіду суб'єктів освітнього процесу шляхом інтеграції різних стратегій і рівнів безпосередньої і комп'ютерно-опосередкованої педагогічної взаємодії. На підставі узагальнення і систематизації наукових праць зарубіжних дослідників виокремлено концептуальні засади змішаного навчання: 1) воно може бути реалізоване в межах формальної освітньої програми; 2) здійснюється під контролем викладача в умовах, коли одна частина навчальної взаємодії відбувається у навчальній аудиторії у процесі безпосереднього спілкування (очно), а інша – в опосередкованому віртуальному середовищі (це може бути індивідуальна чи групова робота в аудиторії, або самостійне опрацювання матеріалів дистанційно, наприклад, удома), що, своєю чергою, створює для студентів можливість певною мірою визначати час, місце, шлях та/або темп навчання; 3) результатом такої освітньої взаємодії є сформований у студента індивідуальний пізнавальний досвід, у якому компоненти традиційного й інтерактивного онлайн-навчання доповнюють один одного, і характеризуються варіативними, інтегрованими, відкритими, доступними, гнучкими й адаптивними моделями фізичної і віртуальної інтеракції.

Ключові слова: змішане навчання; освітнє середовище; комп'ютерно-опосередкована педагогічна взаємодія.

1. ВСТУП

У контексті глобалізаційних змін головним завданням вищих навчальних закладів є формування у сучасної молоді здатності не лише споживати, а й продукувати нові знання, критично мислити, структурувати значні масиви інформації, успішно навчатися і провадити професійну діяльність упродовж життя. В умовах інформатизації суспільства спостерігається цілеспрямована інтеграція елементів електронного та традиційного навчання, а виникнення нових форм організації освітнього процесу є важливою передумовою і рушійною силою реформування освіти. Зокрема, у Всесвітній Декларації з вищої освіти для XXI століття: підходи і практичні дії (ЮНЕСКО, 1998), актуалізовано нагальну необхідність «диверсифікації моделей вищої освіти... шляхом застосування інформаційно-комунікативних освітніх технологій «у сфері викладання,

<...> створення нових форм навчального середовища, починаючи від засобів дистанційної освіти до повноцінних віртуальних закладів» [1, с. 8-10].

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зміна сучасної освітньої парадигми зумовлює пошук і запровадження інноваційних підходів організації навчального процесу з урахуванням передових педагогічних концепцій. Однією з таких концепцій є змішане навчання. Американське товариство навчання і розвитку нещодавно визнало змішане навчання як один з найпопулярніших освітніх трендів, як перспективну стратегію поширення знань у цифрову епоху [2, с. 26–32].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на те, що концептуальні засади змішаного навчання було розроблено в 1960-х роках, фактично до кінця 90-х років минулого століття не існувало формальних термінів для їх опису. Найбільш раннє застосування дефініції «змішане навчання» з'явилося у прес-релізі інтерактивних навчальних центрів бізнес-освіти Атланти компанії EPIC, у якому слухачам пропонувалось нова методологія дистанційної освіти під назвою «Blended Learning» (*змішане навчання*) (1999) [3].

Як освітній феномен змішане навчання стало об'єктом наукового дискурсу на початку 2000-х років. Упродовж кількох наступних років у зарубіжному науковому просторі з'явилося кілька десятків визначень дефініції «змішане навчання», запропонованих зарубіжними вченими (Дж. Реай [4]; І. Томпсон [5], Дж. Роні [6], Дж. Йонг [7] та ін. та ін. Утім першочергово означений термін позначав не узагальнену педагогічну теорію, а часткові гібридні, комбіновані методики, що одночасно розвивались з такими практиками, як «електронне навчання», «віртуальне навчання» у руслі поєднання традиційних і дистанційних навчальних курсів.

Упродовж останнього десятиліття зарубіжні науковці (Ч. Бонк, Ч. Грейхам [8]-[9]; М. Хорн та Х. Стакер [10]-[11] та ін.) у своїх дослідженнях поглибили та трансформували сутність поняття «змішане навчання» в педагогічному контексті, визначили теоретико-методологічні, методичні та операційно-процесуальні аспекти його впровадження в освітню практику.

Водночас у сучасній науковій літературі відсутнє усталене розуміння даного феномену, що ускладнює визначення складників, характерних ознак та рівнів практичної реалізації змішаного навчання в умовах стратегічного реформування вітчизняної системи освіти.

Мета статті – здійснити теоретико-методологічний аналіз поняття «змішане навчання» у зарубіжній науковій літературі, визначити складники, характерні ознаки та рівні практичної реалізації змішаного навчання в практику освітніх закладів.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Упродовж останнього десятиліття термін «змішане навчання» переважно використовується для позначення процесу поєднання різних форм і методів організації навчального процесу з інформаційно-комунікативними технологіями. Відтак у сучасних дослідженнях на позначення процесу змішаного навчання використовуються також поняття «інтегроване навчання», «гібридне навчання», «комбіноване навчання», «мультиметодичне навчання», «відкрите навчання» [12]. Це підкреслює багатовимірність нового педагогічного явища. Наразі увага дослідників акцентується саме на процесі змішування, який, згідно з визначеннями, може бути інтегрованим, гібридним, комбінованим тощо. З огляду на вищезазначене, вважаємо за необхідне більш детально зупинитися саме на цьому аспекті.

Академічний тлумачний словник української мови подає два визначення дієслова «змішувати»: 1) з'єднувати, поєднувати разом що-небудь різнорідне, готуючи суміш; 2) порушуючи звичайний порядок, перемішувати [13].

Згідно з Коротким Оксфордським словником, змішування розглядається як «формування гармонійного поєднання, злиття» [14, с. 304]. Отже, під процесом змішування розуміється створення певного продукту, що є комбінацією різних компонентів. Для того, щоб зрозуміти більш предметно, які ж компоненти можуть поєднуватися в освітньому процесі, розглянемо генезу поняття «змішане навчання» у зарубіжній науковій літературі.

Уперше термін «змішане навчання» на позначення нового освітнього явища в корпоративній та академічній культурі вжив Дж. Ламб [15] у 2001 році.

Дослідники К. Грехман, С. Алленс, Д. Юре систематизувавши наявні в науковій літературі упродовж наступних років визначення терміну «змішане навчання», класифікували їх за трьома групами. До першої увійшли дослідження, у яких змішане навчання розглядалося як злиття інструктивних способів чи засобів групування і доставки слухачеві навчального матеріалу на різних носіях інформації (Bersin & Associates, 2003; Orey, 2002; Singh & Reed, 2001; Thomson, 2002). До другої – наукові розвідки, де змішане навчання розумілося як сукупність форм організації навчального процесу (Driscoll, 2002; House, 2002; Rossett, 2002). Третю групу слали праці, де змішане навчання розглядалося як процес і результат використання технологій поєднання електронних і письмових завдань-інструкцій у навчальному процесі (Reay, 2001; Sands, 2002; Young, 2002, Ward & LaBranche, 2003; Rooney, 2003) [16].

Так, у статті «Змішане навчання: давній приятель отримує нове ім'я» (2001) Д. Сміт визначила змішане навчання як «метод навчання на відстані, що поєднує інноваційні (високотехнологічні – телебачення, інтернет тощо та низькотехнологічні – голосова пошта або конференц-зв'язок тощо) технології з традиційними [17]. Згідно з цим визначенням, змішане навчання розглядалося як різні варіанти інтеграції очного (лекції, семінари тощо в навчальній аудиторії закладу освіти) й електронного дистанційного (переважно доступного учням у позанавчальний час) навчання.

У 2002 році консультант з менеджменту IBM Global Services (EdD) М. Дрісколл [18] дещо розширила зміст даного поняття, визначивши чотири різні підходи щодо розуміння змішаного навчання. Дослідниця розглядає його як: 1) комбінацію різноманітних режимів упорядкування навчального матеріалу (наприклад, віртуальний клас, потокове відео, аудіо, текст тощо) для досягнення освітньої мети; 2) поєднання різних педагогічних концепцій (наприклад, біхевіоризм, конструктивізм, когнітивізм) з метою отримання оптимального результату навчання; 3) інтеграцію технологічних засобів (наприклад, відеомагнітофон, CD-ROM, аудіопрагравач) та усних інструкцій учителя) в навчальному процесі; 4) реалізацію актуальних освітніх завдань шляхом поєднання мультимедійних і традиційних навчальних технологій.

Зважаючи на внесок авторів у розвиток теорії змішаного навчання, відзначимо, що в наведених визначеннях увагу акцентовано здебільшого на технологічних аспектах організації освітньої діяльності засобами новітніх технологій, а не на педагогічному потенціалі інтегрованої навчальної взаємодії.

З розвитком цифрових і мережевих технологій, супутникового телебачення, швидкісного і бездротового інтернету, його доступності з різних мультимедійних персональних пристроїв, появою інструментів для синхронної роботи в мережі та асинхронного зв'язку, змінився і вектор досліджень проблеми змішаного навчання. Починаючи з 2004 року, у науковій літературі з'являються наукові праці, у яких акцент з технологічного змістився на особистісно-орієнтованій і середовищній аспекти

розуміння зазначеного феномену. Зокрема, у працях американських дослідників Г. Гаррімана [19] та Р. Вьоза [20], змішане навчання потрактовується як спільна освітня програма, що поєднує міжособистісну (англ. *face-to-face*) та комп'ютерно-опосередковану (синхронну, *online* або асинхронну, *offline*) взаємодію студентів і викладачів у спеціально організованому засобами навчальних технологій педагогічному середовищі. Результатом поглибленого аналізу даних явищ стало розуміння різниці між «онлайн» та «офлайн» як відмінності між мережевою комунікацією та особистісним спілкуванням відповідно [21, с. 533-546].

Подібне до вищезазначеного розуміння змішаного навчання як спеціально організованого «вдумливого поєднання навчального досвіду в аудиторії з навчальним досвідом в інтернеті» навели у своєму дослідженні Р. Гаррісон та Ч. Ханука [22, с. 96].

Схожої думки дотримувались представники навчального центру електронної освіти (2005), котрі змішане навчання розглядали як інноваційне рішення зі створення освітнього середовища «на основі комбінування особистісного живого спілкування (*face-to-face*) та самостійного (*self study learning*) навчання засобами інформаційно-комунікативних технологій (*e-learning*)» [23].

У 2006 році термін «змішане навчання» було конкретизовано на засадах системного і діяльнісного підходу. У дослідженні «Посібник зі змішаного навчання: Глобальні перспективи, локальний досвід» Ч. Бонк та Ч. Грехам схарактеризували змішане навчання як освітню систему, що «поєднує особистісну та опосередковану комп'ютерну комунікацію» [24, с. 5]. Згодом науковці поглибили власну концепцію, зазначивши, що змішане навчання є інтеграцією двох «історично окремих моделей викладання та навчання, злиття традиційного навчального середовища, в основі якого – індивідуально-особистісна взаємодія з асинхронними множинними електронними середовищами» [25, с. 41]. В аналогічному ключі М. Веркост зі співавторами (2008) визначили змішане навчання як сукупність педагогічних методів і комбінування різних навчальних стратегій [26, с. 499-522].

Отже, згідно з вищенаведеним визначенням, змішане навчання розумітимемо як цілеспрямований процес створення освітнього середовища, що поєднує такі складники: *очне* (традиційне), *дистанційне* (індивідуальне/самостійне і групове/колаборативне) та *електронне* (онлайн, віртуальне) навчання, у якому взаємодія суб'єктів педагогічного процесу здійснюється у процесі інтеграції безпосереднього живого спілкування (віч-на-віч) та опосередковано за допомогою технологічних засобів (віддалено) як синхронно, так і асинхронно (рис. 1).

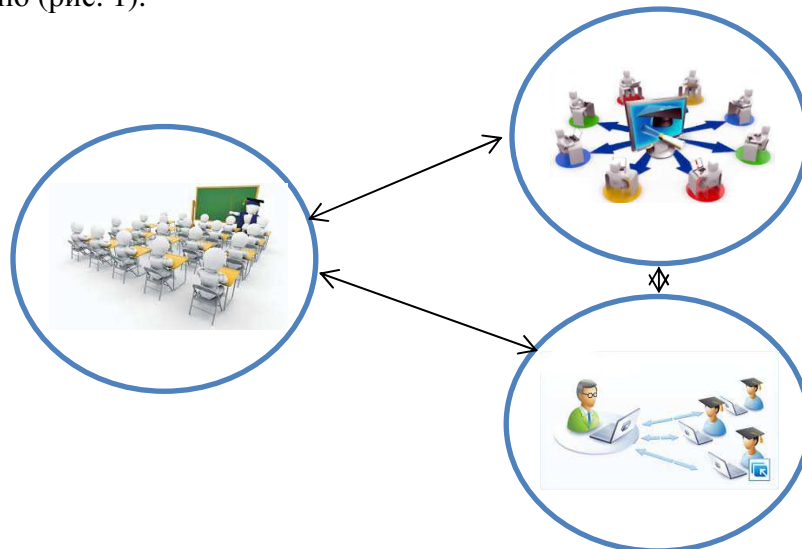

Рис. 1. Тріада компонентів змішаного навчання

На нашу думку, саме усвідомлення варіативності інтегрованих, гібридних освітніх середовищ, їх відкритість, доступність, гнучкість та адаптивність, множинність стратегій, рівнів і моделей фізичної і віртуальної інтеракції забезпечили подальший розвиток теорії змішаного навчання, виокремлення його компонентів і рівнів упровадження в освітній процес.

У сучасній науковій літературі змішане навчання розглядається як синергетична концепція (система ідей, теорій, моделей, рівнів, методів і засобів організації освітньої діяльності), що характеризується новим баченням процесу і результативності навчання. Наразі освітня взаємодія передбачає кардинальну зміну ролей суб'єктів навчального процесу: викладач набуває статусу куратора змісту навчання, фаліситатора на шляху здобуття студентом індивідуального навчального досвіду у спеціально організованому освітньому середовищі, що інтегрує найкращі аспекти міжособистісної і віртуальної навчальної взаємодії. Зокрема, американські дослідники М. Хорн та Х. Стаккер (2015, 2017) [27, с. 4]; [28, с. 34], визначили змішане навчання як «будь-яку формальну освітню програму», в якій: *студент* частково навчається онлайн (тобто частина матеріалу (навчальний контент) представлена в електронному форматі і надається засобами хмарних та мережевих технологій, частина – у безпосередньому живому спілкуванні з викладачем та одногрупниками); може певною мірою визначати час, місце, шлях і/ або темп опрацювання навчального контенту та інструктивних матеріалів до нього (приміром, за потреби «поставити на паузу» відеолекцію, багаторазово повертатись до відпрацювання практичних навичок у вправах-симуляторах тощо); має відвідати певну кількість занять у навчальному закладі з метою традиційної очної навчальної інтеракції; а *викладач* у процесі інтегрованої взаємодії підтримує персональну освітню траєкторію кожного студента, створює умови для колективної співпраці і співтворчості у межах курсу чи програми, здійснює контроль за результатами навчання.

Аналіз вищезазначеного дозволило нам виокремити концептуальні засади змішаного навчання: по-перше, воно *може бути реалізоване лише в межах інституціональної освіти* (формальної освітньої програми); по-друге, *здійснюється під контролем викладача* в умовах, коли одна частина навчальної взаємодії відбувається у навчальній аудиторії у процесі безпосереднього спілкування (очно), а інша – в опосередкованому віртуальному середовищі (це може бути індивідуальна чи групова робота в аудиторії, або самостійне опрацювання матеріалів дистанційно, наприклад, удома), що, своєю чергою, створює для студентів можливість *певною мірою визначати час, місце, шлях та/або темп навчання*; по-третє, у процесі такої освітньої взаємодії має сформуватися *новий індивідуальний пізнавальний досвід студента*, у якому компоненти традиційного й інтерактивного онлайн-навчання доповнюють один одного.

Відтак ми погоджуємося з думкою М. Хорна та Х. Стаккер про те, що змішане навчання є «рушійною силою студентоцентричного персоніфікованого та компетентнісного навчання» [29, с. 11].

Дослідники Ч. Бонк та Ч. Грехам [30, с. 42-46] виокремлюють чотири рівні реалізації змішаного навчання: рівень активностей, рівень курсу, рівень програми та інституційний рівень (таблиця 1). Практичний досвід дозволив науковцям стверджувати, що здебільшого студенти обирають «змішування» на інституційному рівні або на рівні освітньої програми, тоді як викладачі більш схильні до організації змішаного навчання на рівні курсу або на рівні активностей.

Таблиця 1

Рівні реалізації змішаного навчання (за Ч. Бонком та Ч. Грехам)

Назва	Сутність і шляхи реалізації
Рівень активностей	У навчальній діяльності поєднуються елементи очної взаємодії та електронного навчання, як правило в межах конкретного заняття. Наприклад, у навчальній аудиторії одна група студентів опрацьовує матеріал за друкованим підручником, друга – вивчає додаткові інтернет-ресурси з теми на персональних пристроях (смартфон, планшет, комп'ютер), через певний час групи міняються місцями, а після інтегративного навчання та узагальнення вивченого, виконують індивідуальні або групові практичні завдання.
Рівень курсу	Один з найпоширеніших способів змішування, що передбачає упорядковане поєднання очних та онлайн елементів чи ресурсів курсу (наприклад, лекційний матеріал може бути представлений у режимі відео й опрацьовуватися студентами вдома, а семінари відбуватися в навчальній аудиторії і передбачати очну взаємодію; або лекційні заняття можуть проходити в аудиторії, а матеріали для самостійного опрацювання надаватися й опрацьовуватися віртуально). Так, для студентів Університету Центральної Флориди розроблено спеціальні змішані «М-курси», у яких значно зменшено кількість аудиторних занять і збільшено години для індивідуального та самостійного навчання контенту, розміщеного у віртуальному середовищі
Рівень освітньої програми	Як правило, це поєднання традиційних та онлайн курсів. Наприклад, обов'язкові курси програми можуть відбуватися за традиційною методикою живого спілкування в аудиторії, а вибіркові дисципліни можуть комбінувати самостійне (дистанційне) опрацювання студентами навчальних матеріалів у режимі онлайн та очні консультації викладача (індивідуальні чи групові). Так, освітня програма з права в закладах вищої освіти Нової Зеландії здебільшого розміщена у віртуальному середовищі, і лише 15% навчального часу відведено на міжособистісну взаємодію з викладачем у процесі очних зустрічей, бесід та консультацій
Рівень вищого навчального закладу	Локальні поєднання індивідуальних навчальних інструкцій із груповою інформаційною онлайн взаємодією на університетському рівні. Наприклад, студенти Університету Фенікса чергують традиційні очні заняття, обов'язкові на початку і в кінці семестру, з інтерактивною онлайн взаємодією в середині семестру. Зокрема, в Університеті штату Іллінойс студентам дозволено опрацьовувати певні курси під час літніх канікул дистанційно

На нашу думку, незалежно від того, які стратегії співвідношень очних та електронних компонентів використовуються, які рівні комбінування реалізується, змішане навчання в сучасному його розумінні має потужний потенціал радикального перетворення педагогічного процесу, за якого студент у процесі динамічної інтегрованої освітньої взаємодії не просто отримує інформацію щодо певного факту,

явища чи об'єкта, а стає активним учасником здобуття нових знань, творцем нових смислів. Відтак, концепція змішаного навчання ґрунтується на ідеї, що пізнання нового – це не одноразовий досвід, а неперервний процес.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У сучасному науково-педагогічному дискурсі змішане навчання як освітній феномен чітко концептуалізується і водночас об'єктивно зберігає широкий спектр тлумачень. Дослідження генези поняття «змішане навчання» у зарубіжній педагогічній теорії дозволяє зробити висновки про динамічні зміни у його трактуванні, що відбулися упродовж останніх десятиліть. Розвиток поняття «змішане навчання» починається з дефініцій, що визначають технологічні аспекти поєднання очного, дистанційного та електронного навчання, комбінування їхніх складників і засобів. Нині сутність змішаного навчання значно поглибилась і переважно розуміється як інноваційна педагогічна концепція, що поєднує потужний арсенал стратегій і рівнів організації навчальної колаборації у студентоцентричному освітньому середовищі на засадах інтеграції безпосередньої і комп'ютерно-опосередкованої педагогічної взаємодії

У наступних дослідженнях варто розглянути шляхи упровадження змішаного навчання в освітню практику вітчизняних закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] "Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века: подходы и практические меры" [Электронный ресурс]. Доступно: http://ipehea.in.ua/sites/default/files/documents/2014/10/07/vsemyrnaya_deklaracyya_o_vysshem_obrazovanyy_dlya_xxi_veka-1.pdf.
- [2] J. E. Rooney, "Blending learning opportunities to enhance educational programming and meetings". *Association Management*, vol. 55(5), pp. 26–32, 2003.
- [3] "Blended Learning / Wikipedia" [Online]. Available: https://en.wikipedia.org/wiki/Blended_learning
- [4] J. Reay, «Blended learning –a fusion for the future». *Knowledge Management Review*, vol. 4(3). p.6, 2001.
- [5] I. Thomson, "Thomson job impact study: The next generation of corporate learning". Retrieved July 7, 2003, Retrieved from: <http://www.netg.com/DemosAndDownloads/Downloads/JobImpact.pdf>
- [6] J. E. Rooney, "Blending learning opportunities to enhance educational programming and meetings". *Association Management*, vol. 55(5), pp. 26–32, 2003.
- [7] J. R. Young. "«Hybrid» teaching seeks to end the divide between traditional and online instruction". *Chronicle of Higher Education*, vol. 48(28), pp. A33-34, 2002.
- [8] C.J. Bonk, C.R. Graham, *The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer, 2006.
- [9] C. J. Bonk, C. R. Graham, *The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer, 2012.
- [10] M. Horn, H. Staker, *Blended: Using disruptive innovation to improve schools*. San Francisco: Jossey-Bass, 2015.
- [11] "Classifying K–12 Blended Learning", By Heather Staker and Michael B. Horn. Retrieved from: <https://www.christenseninstitute.org/wp-content/uploads/2013/04/Classifying-K-12-blended-learning.pdf>.
- [12] The Node Learning Technologies Network. *The Node's Guide to Blended Learning: Getting the Most out of Your Classroom and the Internet*. Retrieved Sept 21, 2005. Retrieved from: <http://thenode.org/guides/blended/blended.pdf>.
- [13] "Змішувати", *Словник української мови. Український тлумачний словник (1970–1980)* [Електронний ресурс]. – Доступно: <http://sum.in.ua/s/zmishuvaty>.
- [14] H. W. Fowler, F.G. Fowler, E. Allen Robert, *The Concise Oxford Dictionary of Current English*. – Print book : English : 8th ed. – Oxford : Clarendon Press ; New York : Oxford University Press, 1990.
- [15] J. Lamb, "Blended Learning Is the New Buzz Phrase". *Originally from The Financial Times* Retrieved 2001. [Online]. Available: <http://specials.ft.com/ftit/june2001/FT3M0640JNC.html>.

- [16] C. R. Graham, S. Allen, D. Ure, (in press). "Benefits and challenges of blended learning environments". In M. Khosrow-Pour (Ed.), *Encyclopedia of Information Science and Technology I-V*. Hershey, PA: Idea Group Inc.
- [17] J. M. Smith, Ph.D. "Blended Learning: An Old Friend Gets a New Name. *Executive Update*. Retrieved Sept 25, 2005. [Online]. Available: <http://www.gwsae.org/Executiveupdate/2001/March/blended.htm>
- [18] M. Driscoll, "Blended learning»: Let's get beyond the hype. e-learning". Retrieved March 1, 2001, [Online]. Available: <http://www.ltimagazine.com/ltimagazine/article/articleDetail.jsp?id=11755.G>
- [19] G. Harriman, "What is Blended Learning? " *E-Learning Resources*. Retrieved Sept 25, 2005 [Online]. Available: http://www.grayharriman.com/blended_learning.htm.
- [20] R. Voos, "Blended Learning: What it is and Where it Might Take Us? " *Sloan-C View*, vol. 2(1), pp. 2–5. Retrieved Oct 5, 2005. [Online]. Available: <http://www.aln.org/publications/view/v2n1/blended1.htm>
- [21] D. Slater, "Social relationships and identity online and offline". Lievrouw, Leah and Livingstone, Sonia, (eds.) *Handbook of New Media: Social Shaping and Consequences of Icts*. Sage Publications, London, UK, pp. 533-546, 2003.
- [22] R. Garrison, H. Kanuka, "Blended learning Uncovering its transformative potential in higher education". *The Internet and Higher Education*, vol. 7, p. 95–105. doi10.1016/j.iheduc.2004.02.001, 2004.
- [23] E-Learning Centre. (1994-2005). "Library: Blended Learning". Retrieved Oct 5, 2005 [Online]. Available: <http://www.e-learningcentre.co.uk/eclipse/Resources/blended.htm>.
- [24] C. J. Bonk, C. R. Graham, *The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer, 2006.
- [25] C. J. Bonk, C. R. Graham, *The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer, 2012.
- [26] M. Verkroost, L. Meijerink, H. Linsten, W. Veen, «Finding a Balance in Dimensions of Blended Learning». *International Journal on E-Learning Academic Research Library* , vol. 7 (3), pp. 499–522, 2008.
- [27] M. Horn, H. Staker. *Blended: Using disruptive innovation to improve schools*. San Francisco: Jossey-Bass, 2015.
- [28] "Classifying K–12 Blended Learning", By Heather Staker and Michael B. orn. Retrieved from: <https://www.christenseninstitute.org/wp-content/uploads/2013/04/Classifying-K-12-blended-learning.pdf>.
- [29] M. Horn, H. Staker. *Blended: Using disruptive innovation to improve schools*. San Francisco: Jossey-Bass, 2015.
- [30] C. J. Bonk, C. R. Graham, *The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer, 2012.

Матеріал надійшов до редакції 27.02.2018 р.

ГЕНЕЗИС И СОВРЕМЕННОЕ ПОНИМАНИЕ СМЕШАННОГО ОБУЧЕНИЯ В ЗАРУБЕЖНОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ

Даниско Оксана Владимировна

кандидат педагогических наук, преподаватель кафедры теории и методики физического воспитания, адаптивной и массовой физической культуры
Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко, г. Полтава, Украина
ORCID ID 0000-0003-4040-562X
oksana.danisko76@gmail.com

Семеновская Лариса Аполлинариевна

доктор педагогических наук, профессор кафедры общей педагогики и андрагогики
Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко, г. Полтава, Украина
ORCID ID 0000-0001-9881-7307
larysasemenovskaya@gmail.com

Аннотация. В статье на основе современных подходов обоснованы генезис и современное понимание понятия «смешанное обучение» в зарубежной педагогической теории. Выделены составляющие (очное (традиционное); дистанционное (индивидуальное и коллаборативное) и электронное (синхронное и асинхронное) обучение; определены уровни (активность, курс, образовательная программа, университет) практической реализации смешанного обучения в образовательной практике. Установлено, что понятие

эволюционировало от понимания смешанного обучения как сочетания элементов традиционного, дистанционного и электронного обучения средствами информационно-коммуникационных технологий к осознанию его как синергетической концепции обогащения учебного опыта субъектов образовательного процесса путём интеграции различных стратегий и уровней непосредственного и компьютерно-опосредованного педагогического взаимодействия. На основании обобщения и систематизации научных работ зарубежных исследователей выделены концептуальные основы смешанного обучения: 1) оно может быть реализовано только в пределах формальной образовательной программы; 2) должно осуществляется под контролем преподавателя в условиях, когда одна часть учебного взаимодействия происходит в учебной аудитории в процессе непосредственного общения (очно), а другая – в опосредованной виртуальной среде (это может быть индивидуальная или групповая работа в аудитории или самостоятельное изучение материалов дистанционно, например, дома), что, в свою очередь, создаёт для студентов возможность в некоторой степени определять время, место, путь и / или темп обучения; 3) результатом такого образовательного взаимодействия является сформированный у студента индивидуальный познавательный опыт, в котором компоненты традиционного и интерактивного онлайн-обучения дополняют друг друга и характеризуются вариативными, интегрированными, открытыми, доступными, гибкими и адаптивными моделями физической и виртуальной интеракции.

Ключевые слова: смешанное обучение; образовательная среда; компьютерно-опосредованное педагогическое взаимодействие.

GENESIS AND MODERN CONTENT OF BLENDED LEARNING CONCEPT IN FOREIGN PEDAGOGICAL THEORY AND PRACTICE

Oksana V. Danysko

PhD of Pedagogical Sciences,

Lecturer of Theory and Methodology of Physical Education, Adaptive and Mass Physical Culture Department
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-4040-562X

oksana.danisko76@gmail.com

Larysa A. Semenovska

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of General Pedagogy and Andragogy Department

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-9881-7307

larysasemenovskaya@gmail.com

Abstract. Genesis and modern content of the concept «blended learning» in the foreign pedagogical theory are grounded in the article based on modern approaches. The components (traditional full-time education, distance learning (independent and collaborative) and e-learning (synchronous and asynchronous) education) are distinguished. The levels (activity, course, educational programme, university) of practical realization of the blended learning in educational practice are defined. It was determined, that the concept evolved from understanding blended learning as combination of traditional education elements, distance and e-learning with facilities of information and communication technologies to its awareness as synergetic concept of enriching educational experience of educational process subjects. It is realized by means of integration of different strategies and levels of direct and computer-mediated pedagogical cooperation. Conceptual principles of blended learning are distinguished based on generalization and systematization of foreign researchers' scientific works. First, it can be realized only within the frames of the formal educational programme. Second, it is done under teacher's control in conditions when one part of educational cooperation takes place in the training room in the process of direct communication (face-to-face); the other part is realized in the mediated virtual environment. It can be individual or group work in the training room, or independent distant work with educational materials, for example, at home; in its turn, it creates possibility for the students of determining time, place, way and/or their pace of learning. Third, such educational cooperation results in forming student's individual cognitive experience where components of traditional and

interactive online-education supplement each other, and are characterized by differentiated, integrative, open, accessible, flexible and adaptive models of physical and virtual interaction.

Keywords: blended learning; educational environment; computer-mediated pedagogical cooperation.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] World declaration about higher education for the XXI century: approaches and practical measures [Online]. Available: http://pehea.in.ua/sites/default/files/documents/2014/10/07/vsemyrnaya_deklaracyya_o_vysshem_obrazovanny_dlya_xxi_veka-1.pdf (in Russian).
- [2] J. E. Rooney, «Blending learning opportunities to enhance educational programming and meetings». *Association Management*, vol. 55(5), pp. 26–32, 2003 (in English).
- [3] Blended Learning . Wikipedia [Online]. Available: https://en.wikipedia.org/wiki/Blended_learning (in English)
- [4] J. Reay, «Blended learning –a fusion for the future». *Knowledge Management Review*, vol. 4(3). p.6, 2001 (in English).
- [5] I. Thomson, Thomson job impact study: The next generation of corporate learning., Available: <http://www.netg.com/DemosAndDownloads/Downloads/JobImpact.pdf>. Retrieved July 7, 2003 (in English).
- [6] J. E. Rooney, Blending learning opportunities to enhance educational programming and meetings. *Association Management*, vol. 55(5), pp. 26–32, 2003 (in English).
- [7] J. R. Young. «Hybrid» teaching seeks to end the divide between traditional and online instruction». *Chronicle of Higher Education*, vol. 48(28), pp. A33-34, 2002 (in English).
- [8] C. J. Bonk, C. R. Graham, *The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer. 2006 (in English).
- [9] C. J. Bonk, C. R. Graham, *The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer, 2012 (in English).
- [10] M. Horn, H. Staker, *Blended: Using disruptive innovation to improve schools*. San Francisco: Jossey-Bass, 2015 (in English).
- [11] Classifying K–12 Blended Learning . By Heather Staker and Michael B. Horn. Available: <https://www.christenseninstitute.org/wp-content/uploads/2013/04/Classifying-K-12-blended-learning.pdf> (in English).
- [12] The Node Learning Technologies Network. *The Node's Guide to Blended Learning: Getting the Most out of Your Classroom and the Internet*. Available: <http://thenode.org/guides/blended/blended.pdf>. Retrieved Sept 21, 2005 (in English).
- [13] Mix / Ukrainian Dictionary. Ukrainian explanatory dictionary (1970 – 1980) [Online]. Available: <http://sum.in.ua/s/zmishuvaty> (in Ukrainian).
- [14] H. W. Fowler, F.G. Fowler, E. Allen Robert, *The Concise Oxford Dictionary of Current English*. Print book : English : 8th ed. Oxford : Clarendon Press ; New York : Oxford University Press, 1990 (in English).
- [15] J. Lamb, «Blended Learning Is the New Buzz Phrase». *Originally from The Financial Times*. [Online]. Available: <http://specials.ft.com/ftit/june2001/FT3M0640JNC.html>. Retrieved 2001 (in English).
- [16] C. R. Graham, S. Allen, D. Ure, (in press). Benefits and challenges of blended learning environments. In M. Khosrow-Pour (Ed.), *Encyclopedia of Information Science and Technology I-V*. Hershey, PA: Idea Group Inc (in English).
- [17] J. M. Smith, Ph.D. «Blended Learning: An Old Friend Gets a New Name». *Executive Update*. [Online]. Available: <http://www.gwsae.org/Executiveupdate/2001/March/blended.htm>. Retrieved Sept 25, 2005 (in English).
- [18] M. Driscoll, «Blended learning»: Let's get beyond the hype. e-learning. [Online]. Available: <http://www.ltimagazine.com/ltimagazine/article/articleDetail.jsp?id=11755>. Retrieved March 1, 2001, (in English).
- [19] G. Harriman, «What is Blended Learning?» *E-Learning Resources*. [Online]. Available: http://www.grayharriman.com/blended_learning.htm. Retrieved Sept 25, 2005 (in English).
- [20] R. Voos, «Blended Learning: What it is and Where it Might Take Us?» *Sloan-C View*, vol. 2(1), pp. 2–5. [Online]. Available: <http://www.aln.org/publications/view/v2n1/blended1.htm>. Retrieved Oct 5, 2005. (in English).

- [21] D. Slater, Social relationships and identity online and offline. Lievrouw, Leah and Livingstone, Sonia, (eds.) *Handbook of New Media: Social Shaping and Consequences of Icts*. Sage Publications, London, UK, pp. 533-546, 2003 (in English).
- [22] R. Garrison, H. Kanuka, «Blended learning Uncovering its transformative potential in higher education». *The Internet and Higher Education*, vol. 7, p. 95–105. doi10.1016/j.iheduc.2004.02.001, 2004 (in English).
- [23] E-Learning Centre. (1994-2005). «Library: Blended Learning». [Online]. Available: <http://www.e-learningcentre.co.uk/eclipse/Resources/blended.htm>. Retrieved Oct 5, 2005 (in English).
- [24] C. J. Bonk, C. R. Graham, *The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer, 2006 (in English).
- [25] C. J. Bonk, C. R. Graham, *The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer, 2012 (in English).
- [26] M. Verkroost, L. Meijerink, H. Linsten, W. Veen, «Finding a Balance in Dimensions of Blended Learning». *International Journal on E-Learning Academic Research Library* , vol. 7 (3), pp. 499–522, 2008 (in English).
- [27] M. Horn, H. Staker. *Blended: Using disruptive innovation to improve schools*. San Francisco: Jossey-Bass, 2015 (in English).
- [28] Classifying K–12 Blended Learning .By Heather Staker and Michael B. Horn. Available: <https://www.christenseninstitute.org/wp-content/uploads/2013/04/Classifying-K-12-blended-learning.pdf> (in English).
- [29] M. Horn, H. Staker. *Blended: Using disruptive innovation to improve schools*. San Francisco: Jossey-Bass, 2015 (in English).
- [30] C. J. Bonk, C. R. Graham, *The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer, 2012 (in English).

